

УДК 351:35.073.515.3

DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2019.03.12>

Новаченко Тетяна Василівна,
доктор наук з державного управління,
доцент, професор кафедри публічної політики та
політичної аналітики Національної академії
державного управління при Президентіві України
ORCID 0000-0001-6812-5342
tatnov9@yahoo.com

Дяченко Наталія Павлівна,
кандидат наук з державного управління,
докторант кафедри публічної політики та
політичної аналітики Національної академії
державного управління при Президентіві України
ORCID 0000-0002-4306-7665
n.diachenko@ukr.net

Демченко Софія Олександрівна,
здобувач кафедри публічної політики та
політичної аналітики Національної академії
державного управління при Президентіві України
ORCID 0000-0003-3658-5197
s.o.demchenko@gmail.com

МОДЕРНІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОКАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ РОЗВИТКУ

Анотація

У сучасних умовах інноваційна діяльність, спрямована на оперативне використання результатів наукових досліджень, розробок та комерціалізацію об'єктів права інтелектуальної власності, виступає потужним невичерпним активом формування засад сталого державного розвитку.

Мета статті: дослідити особливості механізмів державного управління у сфері інтелектуальної власності в контексті глокалізаційних процесів розвитку та запропонувати заходи щодо їх модернізації.

Наукова новизна. У статті досліджено етапи створення сучасної міжнародної системи врегулювання співробітництва в сфері захисту прав інтелектуальної власності. Запропоновано моделі процесу управління змінами у сфері інтелектуальної діяльності та впливу впровадження управлінських інновацій у сфері інтелектуальної власності на формування засад сталого регіонального розвитку. Ідентифіковано особливості механізмів державного управління у сфері інтелектуальної власності, зокрема відсутність механізму управління ризиками та необхідність активізації процесу формування механізму комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності. Запропоновано комплексну модель взаємодії механізмів державного регулювання у сфері інтелектуальної власності.

Висновки. Врахування глокалізаційних процесів в процесі формування державної політики сприятиме реалізації стратегічних пріоритетів України щодо становлення інноваційної моделі державного розвитку, а відтак – створенню передумов для набуття Україною членства у Європейському Союзі.

Ключові слова: глокалізація, механізми державного управління, інноваційна діяльність, інтелектуальна власність.

Novachenko Tetiana V.,
Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor,
Professor of the Department of Public Policy and

Political Analytics of the National Academy of Public Administration
under the President of Ukraine
ORCID 0000-0001-6812-5342
tatnov9@yahoo.com

Diachenko Natalia P.,
PhD in Public Administration,
Doctoral research scholar of the Department of
Public Policy and Political Analytics
of the National Academy for Public Administration
under the President of Ukraine
ORCID 0000-0002-4306-7665
n.diachenko@ukr.net

Demchenko Sofia O.,
postgraduate the Department of Public Policy and
Political Analytics of National Academy
for Public Administration under the President of Ukraine
ORCID 0000-0003-3658-5197
s.o.demchenko@gmail.com

MODERNIZATION OF THE MECHANISMS OF STATE ADMINISTRATION IN THE FIELD OF INTELLECTUAL PROPERTY OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF GLOCALIZATION PROCESSES OF THE DEVELOPMENT

Abstract

In modern conditions innovation activities, as a purposed action of the operational using of the results of scientific researches, creations and commercialization of the legal of intellectual property is a powerful inexhaustible asset of forming the foundations of sustainable state development.

The purpose of this paper is to explore the features of the mechanisms of state administration in the field of intellectual property in the context of development of the globalization processes and to propose measures for their modernization.

Scientific novelty. The article explores the stages of creating a modern international system for settling cooperation in the field of protection of intellectual property rights. Models of the processes of management of the changes in the field of intellectual activity and the impact of the introduction of management innovations in the field of intellectual property on the formation of the foundations of sustainable regional development are proposed. The features of mechanisms of state administration in the field of intellectual property have been identified, in particular, the absence of the mechanism of management of a risks and the need to intensify the process of formation of the mechanism for commercialization of the objects of intellectual property. A comprehensive model of the interaction of mechanisms of state regulation in the field of intellectual property is proposed.

Conclusions. Taking into account globalization processes during the process of formation of the state policy will contribute to the implementation of Ukraine's strategic priorities, becoming of an innovative model of state development and, therefore, the creation of prerequisites for Ukraine's membership in the European Union.

Keywords: glocalization, mechanisms of state administration, innovative activity, intellectual property.

Постановка проблеми. Положеннями Конституції України (частина 2 статті 41) передбачено забезпечення прав кожного громадянина володіти, користуватися й розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної та творчої діяльності, а також гарантується свобода літературної, художньої,

наукової творчості, захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності (частина 2 статті 54) [1].

Існуюча в Україні нормативно-правова база, що забезпечує правову охорону об'єктів

інтелектуальної власності та порядок їх використання, поділяється на загальну та спеціальну. Загальні питання у сфері інтелектуальної власності, окрім Конституції, врегульовують Кодекси України (Цивільний, Цивільний процесуальний, Господарський, Господарський процесуальний, Митний, Кримінальний, Кримінальний процесуальний, Кодекс України про адміністративні правопорушення) та Закони України «Про виконавче провадження», «Про Антимонопольний комітет України», «Про інноваційну діяльність», «Про інформацію», «Про науково-технічну інформацію», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про науково-технічну експертизу», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про захист економічної конкуренції».

Низка Законів України (далі – ЗУ) забезпечують врегулювання права інтелектуальної власності (спеціальне законодавство), серед яких ЗУ «Про авторське право і суміжні права», ЗУ «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, комп'ютерних програм, баз даних», ЗУ «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування», ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», ЗУ «Про охорону прав на промислові зразки», ЗУ «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», ЗУ «Про охорону прав на сорти рослин», ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», ЗУ «Про охорону прав на зазначення походження товарів», ЗУ «Про захист від недобросовісної конкуренції», ЗУ «Про захист прав споживачів». Прийняття Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» № 2415-VIII від 15 травня 2018 року, що набув чинності 22 липня 2018 року [2], сприяло формуванню позитивних тенденцій у царині інтелектуальної власності.

Однак Україна посідає одне з перших місць у рейтингу країн, в яких найчастіше порушуються права інтелектуальної власності.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Вивченню проблем захисту прав інтелектуальної власності та відповідальності за їх порушення присвячені праці вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед яких В. О. Глушков, Е. Е. Єрмакова, А. В. Єременко, Н. І. Золотарьова, О. Д. Карпенко, Р. С. Кірін,

А. Р. Крусян, О. О. Кулініч, А. П. Мосов, Т. Є. Ромат, І. А. Семенець-Орлова, Г. О. Ульянова, В. Л. Федоренко, П. М. Цибульов, Н. О. Щербак та ін. Проте, з урахуванням сучасних викликів, необхідно ідентифікувати механізми державного регулювання у сфері інтелектуальної власності України та окреслити напрями їх модернізації.

Мета статті: дослідити особливості механізмів державного управління у сфері інтелектуальної власності в контексті глокалізаційних процесів розвитку та запропонувати заходи щодо їх модернізації.

Виклад основного матеріалу. Ключове коло питань в сфері становлення права інтелектуальної власності (далі – ІВ) відображено в працях відомих зарубіжних та вітчизняних науковців, які здебільшого виокремлюють декілька етапів створення сучасної міжнародної системи врегулювання багатостороннього співробітництва в сфері захисту прав ІВ, серед них: початок узгодження національних законодавств в сфері ІВ (1883–1914 рр.); період стагнації міжнародного співробітництва (1915–1950 рр.); період відновлення регулятивного процесу (1951–1970 рр.); період інтенсифікації багатостороннього співробітництва з розробки уніфікованих інструментів регулювання у сфері ІВ (1971–1994 рр.) та сучасний етап глобальної інституціоналізації шляхом імплементації та апробації (1995 р. – тепер. час).

Відповідно до завдання нашої розвідки постала необхідність визначення поняття «глокалізація». Тож, згідно з «Оксфордським словником неологізмів» [3] слова «глобалізація» і «локалізація» шляхом складання утворюють одне змішане слово «глокалізація». Водночас відомо, що науковий термін «глокалізація» введено британським професором Роландом Робертсоном. Перша глокальна організація – *Glocal Forum* (<http://www.glocalforum.org>), утворена у 2001 році, проводить щорічні конференції в Римі з метою прискорення світової еволюції шляхом інтенсифікації процесів територіального розвитку [4].

З огляду на значущість впливу глокалізації на інтенсивність процесів формування міжнародної системи врегулювання багатостороннього співробітництва в сфері захисту прав інтелектуальної власності, нами було визначено її етапи становлення, представлені у *Табл. 1*.

Етапи створення сучасної міжнародної системи врегулювання співробітництва в сфері захисту прав інтелектуальної власності

№	Період	Характеристика періоду	Обумовленість періоду
1.	1883–1914 рр.	початок гармонізації національних законодавств в сфері ІВ	потреба формування правового поля міжнародного обміну об'єктами ІВ
2.	1915–1950 рр.	стагнація міжнародного співробітництва	об'єктивно зумовлена економічними та політичними кризами
3.	1951–1970 рр.	перегляд та доповнення міжнародних угод	потреба відновлення регулятивного процесу
4.	1971–1989 рр.	зростання масштабів та інтерсифікація багато сто-роннього співробітництва	необхідність узгодження уніфікованих інструментів регулювання права ІВ
5.	1990–2000 рр.	глобальна інституціоналізація врегулювання співробітництва в сфері захисту прав ІВ	потреба імплементації, апробації, запозичення та поширення інноваційних знань
6.	2001р. – теперішній час	глокалізація процесів в сфері ІВ	актуалізація різноманітних сфер людського буття локального рівня як реакція на глобалізаційні процеси світового розвитку, призвела до синтезу локального й глобального

* Джерело: узагальнено на основі [5]

Відповідно, постає потреба модернізації механізмів державного управління шляхом застосування комплексного державно-управлінського підходу, який має базуватися на обґрунтуванні того, що захист ІВ є важливою уніфікованою державно-управлінською

функцією, яка полягає в реалізації державно-управлінських рішень, пов'язаних із відносинами щодо запобігання порушенням прав інтелектуальної власності, ключовим етапом якого є процес управління змінами (Рис. 1), що має циклічний характер:

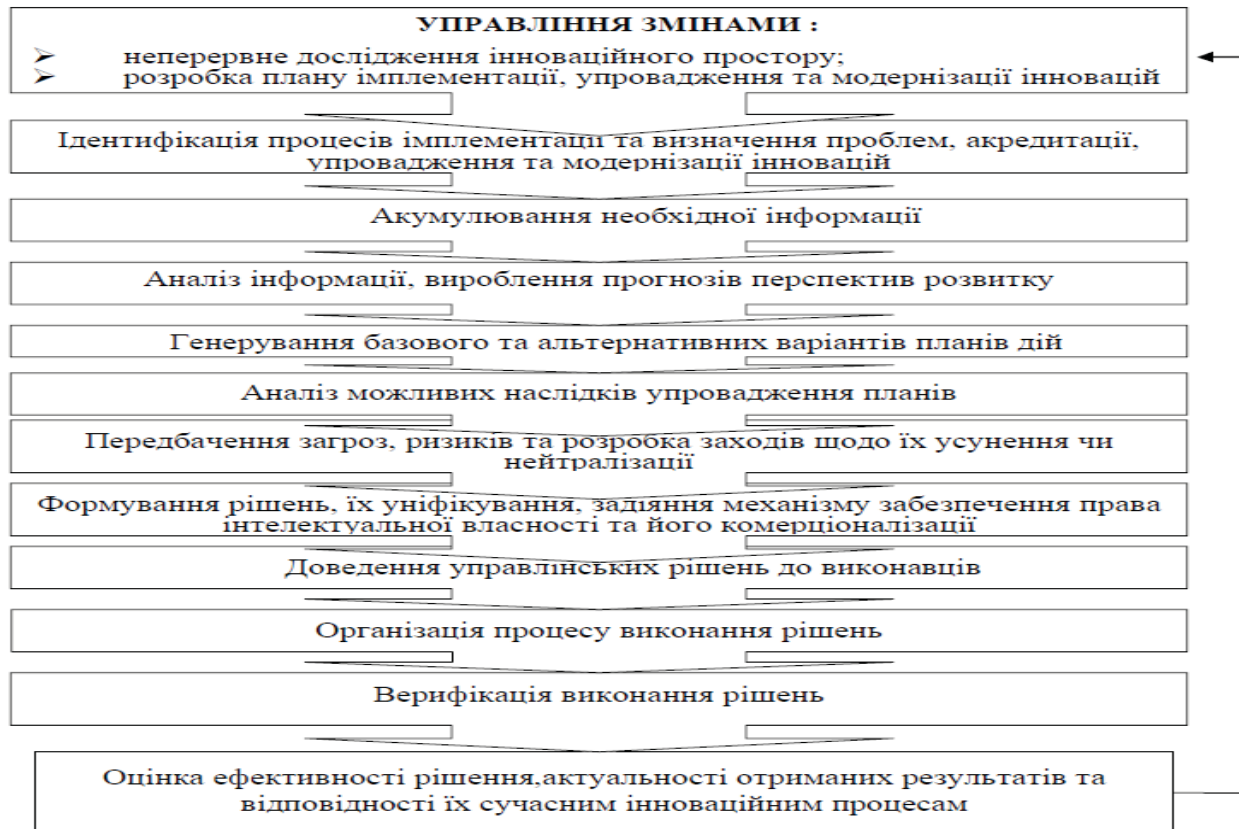

Рис. 1 Модель процесу управління змінами у відповідності до норм права інтелектуальної власності

* Джерело: розроблено на основі [6; 7]

Інновації в державному управлінні як нові форми та методи роботи, управлінські технології, підходи до розв'язання проблем передбачають виявлення та використання латентних потенціалів системи державного, регіонального чи місцевого управління на основі як емпіричного досвіду, так і новітніх на-

укових досягнень. Використання інформації як стратегічно важливого ресурсу інноваційної діяльності в Україні, частиною якої є інтелектуальна власність, виступає потужним, невичерпним нематеріальним активом формування засад сталого, зокрема регіонального розвитку (Рис. 2):

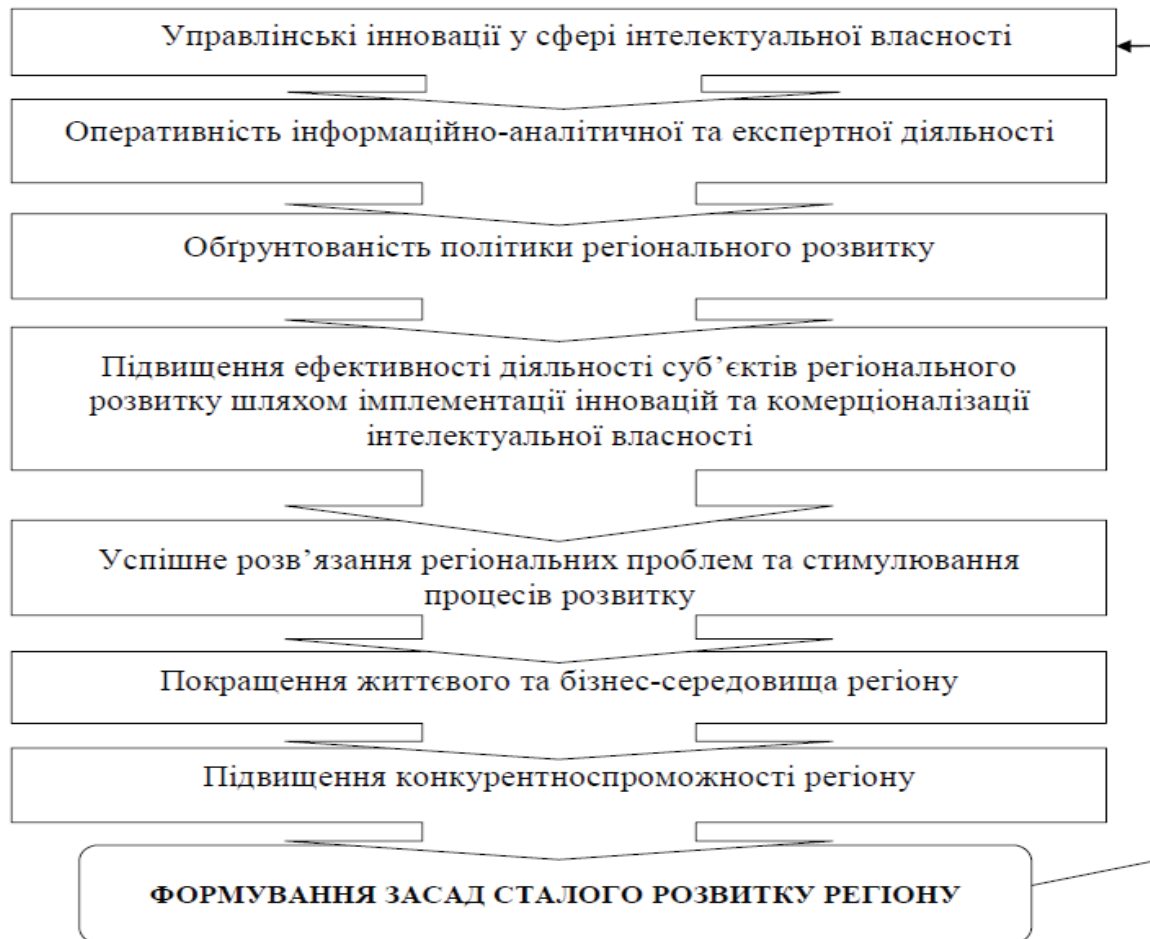

Рис. 2. Модель впливу впровадження управлінських інновацій у сфері інтелектуальної власності на формування засад сталого регіонального розвитку

* Джерело: розроблено на основі [8]

Варто враховувати, що сучасні глобалізаційні процеси, впливаючи на регіональний розвиток, сприяють збереженню національних/локальних традицій, культури, ментальних характеристик і комунікативних практик, усталених пріоритетів економічного, інтелектуального та духовного розвитку. Водночас регіональна реакція на глобальні процеси, підтверджується наданням глобальним інноваційним тенденціям

національного/територіального колориту. А відтак, реалізація різноманітних сфер людського буття локального рівня як реакція на глобалізаційні процеси світового розвитку є результатом синтезу процесів глобалізації та локалізації.

З урахуванням таких тенденцій, узгодження механізмів державного регулювання у сфері ІВ (Рис. 3) необхідно здійснювати комплексно:

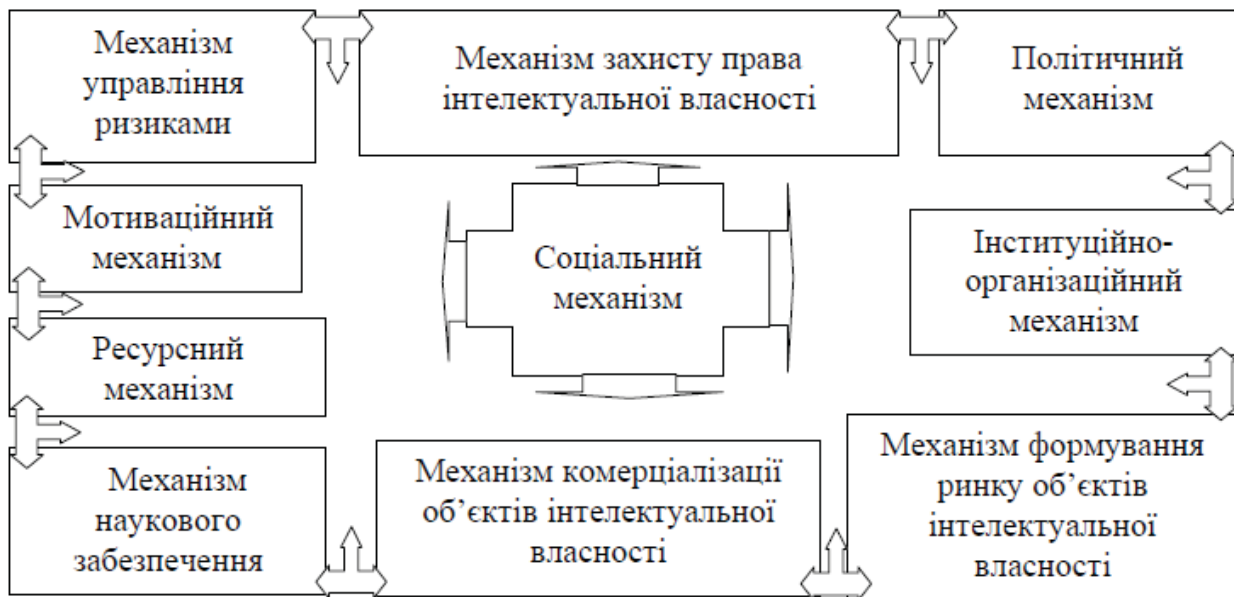

Рис. 3. Комплексна модель механізмів державного регулювання у сфері ІВ

* Джерело: розроблено на основі [9, с. 47; 10; 11]

Серед особливостей механізмів державного управління у сфері інтелектуальної власності – політичного, правового, інституційно-організаційного, ресурсного та ін., – що забезпечують ефективність інноваційної політики, варто виокремити такі: 1) домінуючий вплив соціального – сукупності соціальних елементів, процесів і закономірностей у їх логічному взаємозв'язку, через яку суб'єкт державного управління в процесі формування державної політики враховує потреби, інтереси та цілі власника інтелектуальної власності та суспільства; 2) відсутність механізму управління ризиками, використання якого в процесі функціонування правового, організаційного й ресурсного механізмів у сфері інтелектуальної власності України сприятиме своєчасному забезпеченню права індивідуальної власності, а відтак – інтенсифікації процесу впровадження інновацій; 3) інноваційний курс державного розвитку, що полягає в широкомасштабному введенні у господарський обіг через інноваційні процеси таких продуктів інтелектуальної праці, як передові технології, зокрема: енерго-, ресурсозберігаючі технології, науково-технічні розробки та інші об'єкти прав інтелектуальної власності, створених у науково-технічній сфері діяльності, а також запровадження новітніх послуг, ефективних організаційно-управлінських рішень потребує активізації процесу формування механізму комерціалізації об'єктів ІВ.

Серед гальмуючих чинників модернізації механізмів державного регулювання у сфері ІВ слід виокремити:

- необхідність відносно довгострокових інвестувань для отримання наукових результатів та для придбання прав на об'єкти ІВ;
- недосконалість механізму судового та позасудового захисту прав ІВ;
- низькі темпи формування ринку ІВ;
- гальмування процесу формування кадрового потенціалу, що виступає основним ядром впровадження реформ, зокрема у сфері захисту інтелектуальної власності в Україні.

Систему інтелектуальної власності необхідно формувати як окрему сферу діяльності, що потребує впорядкування організаційних та економічних відносин.

З цією метою державне регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності повинно бути спрямованим на вирішення першочергових завдань:

- захист прав ІВ;
- примноження науково-технічного інтелектуального потенціалу;
- забезпечення технологічної безпеки країни;
- захист національних економічних інтересів;
- надання динамічності та орієнтації на інновації системи підготовки та перепідготовки фахівців у сфері управління тощо.

Висновок. Врахування глокалізаційних процесів в процесі формування державної

політики сприятиме реалізації стратегічних пріоритетів України щодо становлення інноваційної моделі державного розвитку, а відтак – створенню передумов для набуття Україною членства у Європейському Союзі.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав: Закон України № 2415-VIII від 15 травня 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19?lang=en> (Дата звернення: 14.04.2019).
3. Oxford Dictionaries. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/glocal> (Дата звернення: 14.04.2019).
4. Glocal Forum. URL: <http://www.glocalforum.org> (Дата звернення: 14.04.2019).
5. Ульянова Г.О. Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату / НУОЮА. 2015. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/2749> (Дата звернення: 14.04.2019).
6. Семенець-Орлова І. А. Управління змінами у публічному секторі: концептуалізуючи складову загального процесу публічного управління (у сфері освіти). *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. № 2 (50).
7. Цибульок П. М. Управління інтелектуальною власністю. URL: <https://www.slideshare.net/Comedianua/ss-64530419> (Дата звернення: 14.04.2019).
8. Публічне управління сільськими територіями України: навч. посіб. Київ: Фенікс, 2016. 334 с.
9. Єрмакова Е. Е. Особливості механізму формування ринку інтелектуальної власності. *Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком: матеріали XII регіон. наук.-практ. конф. за міжнар. участю*. ДРІДУ НАДУ, 2018. 568 с.
10. Публічне управління: термінологічний словник. НАДУ, 2018. 224 с.
11. Ромат Т. Є. Механізми державного управління у сфері захисту інтелектуальної власності в Україні. URL: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Avtoreferat/de7ee2db-f94e-4e4ca-8aad-e40e23bf41ce.pdf (Дата звернення: 14.04.2019).

References:

1. Konstytutsiya Ukrayiny. (1996). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, 30, 141 [in Ukrainian].
2. Verkhovna Rada Ukrainy. (2018). *Pro efektyvne upravlinnya maynovymy pravamy pravovlasnykiv u sferi avtors'koho prava i (abo) sumizhnykh prav: Zakon Ukrayiny № 2415-VIII*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19?lang=en> (Last accessed: 14.04.2019) [in Ukrainian].
3. *Oxford Dictionaries*. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/glocal> (Last accessed: 14.04.2019).
4. *Glocal Forum*. URL: <http://www.glocalforum.org> (Last accessed: 14.04.2019).
5. Ul'yanova, H. O. (2015). *Metodolohichni problemy tsyvil'no-pravovoho zakhystu prav intelektual'noyi vlasnosti vid plahiatu*. NUOYuA. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/2749> (Last accessed: 14.04.2019) [in Ukrainian].
6. Tsemenets-Orlova, I. A. (2016). *Upravlinnya zminamy u publichnomu sektori: kontseptualizuyuchy skladovu zahal'noho protsesu publichnoho upravlinnya (u sferi osvity)*. *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya*, 2 (50) [in Ukrainian].
7. Tsybul'ov, P. M. *Upravlinnya intelektual'noyu vlasnistyu*. URL: <https://www.slideshare.net/Tsomedianua/ss-64530419> (Last accessed: 14.04.2019) [in Ukrainian].
8. *Publichne upravlinnya sil'skymy terytoriyamy Ukrayiny*. (2016). Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
9. Yermakova, E. E. (2018). *Osoblyvosti mekhanizmu formuvannya rynku intelektual'nonoyi vlasnosti. Problemy upravlinnya sotsial'nyim i humanitarnym rozvytkom: materialy XII rehion. nauk.-prakt. konf. za mizhnar. uchastyu*. DRIDU NADU [in Ukrainian].
10. *Publichne upravlinnya: terminolohichnyy slovnyk*. (2018). NADU [in Ukrainian].
11. Romat, T. Ye. (2012). *Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnya u sferi zakhystu intelektual'noyi vlasnosti v Ukrayini*. URL: http://atsademy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Avtoreferat/de7ee2db-f94e-4etsa-8aad-e40e23bf41tse.pdf (Last accessed: 14.04.2019) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 29 травня 2019 р.